ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 1,303 — Կ. ՊՈԼԻՍ. 1901, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15—28 — 7 ՇԷՎՎԱԼ 1318—15 ՓԵԱՆ" ՍԱ" 1316 — ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

20 ՓԱՐԱ

Բիւզանդիոն

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

20 ՓԱՐԱ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՊԻԼԶԱՆԳ ՔԷՉԵԱՆ
PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, No. 23 _ 25.
CONSTANTINOPLE

"بوزانتيون"
ارمنجه يومى وسياسى غزته صاحب امتياز ومدير مسئولى
بوزانت كچيان
محلى دار الاده خانى جاده سنده نمره ٢٣-٢٥
دار الطباعه ده مطبع ده در

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՐՈՒՍԻԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱԲԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Բ.

Ինչպես Մեծ կայսրմէր կոչուած Թրէապէրիկ գուքսին հնարիւրը Բրուսիոյ Դքսութիւնը Թագաւորութեան պատուոյն բարձրացաւ իր որդւոյն ու յաջորդին օրով 1701ին, որ կոչուեցաւ Թրէապէրիկ Ա. Թագաւոր Բրուսիոյ, նոյնպէս այս վերջինն որդի ու յաջորդ Վիլհելմ Ա. Թագաւորին (1713—1740) հնարիւրն այս նորահաստատ Թագաւորութիւնն այնքան զօրացաւ ու ամրացաւ որ իր որդի ու յաջորդ Թրէապէրիկ Բ. ի օրով (1740—1786) Բրուսիա Սէյտլայի առաջնակարգ Տէրութիւն մը դարձաւ։ Բայց ապահովաբար Բրուսիոյ երիտասարդ Թագաւորութիւնն իր զօրութիւն և ազդեցութիւն չպիտի ունենար, եթէ չըլլար Թրէապէրիկ Բ. որ իրաւամբ Մեծն կոչուած է, զի նա է գլխաւոր պատճառը Բրուսիոյ մեծ ու առաջին կարգի Տէրութիւն մը դառնալուն։ Այլ Թրէապէրիկ Բ. գուցէ չի կրնար մեծ կոչուիլու արժանի գործերն ընել, եթէ իր հայրը Վիլհելմ Ա. ըրած չըլլար արդէն ինչ որ Մակեդոնացի Փիլիպպոս Մեծն Աղեքսանդրի համար ըրած էին իրեն մեռնելէն առաջ, այսինքն ինչպես անհիկ ճոխած էր իր յաջորդին հաստատելին տէրութիւն մը, քաջակերծ սուսերի բանակ մը և ճոխ ու հարուստ գանձեր, նոյնպէս Մեծն Թրէապէրիկ ժառանգից իր հօրմէն պնդակազմ կոկիկ տէրութիւն մը հետ 80 հազարի ընտիր բանակ մը, որ նոյն ատենի բոլոր բանակներէն լաւ կրթուած ու զինուած էր, և ինն միլիոնի պարարտ գումար մը։ Այլ ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանալի է, ա է որ Վիլհելմ Ա. այնչափ դժգոհ էր իր այդ միակ որդւոյն (Մեծն Թրէապէրիկն) ընծայացքէն անոր Թագաժառանգութեան առենը՝ որ ի մահ դատապարտուց զայն իր երիտասարդութեան մէկ ընկերին, Քաթ ալուն սպային հետ, իբր անհնազանդ և օրինազանց, և Քաթը անոր աչքին առջեւը գլխատել տալէն ետք, որդին ալ նոյնպէս մտոգնել պիտի տար, եթէ Եւրոպական Տէրութեանց գրեթէ միահամուռ բարեխօսութիւնը չազատէր զայն։ Այդու ամենայնիւ մէկ տարի քանս մնաց։ Բայց ի՞նչ էր այսքան խստութեան պատճառը, կամ ինչ տարբերութիւն կար հօր ու որդւոյն գաղափարներուն եւ զգայմանց մէջ, երկու խօսքով ըսենք։ Վիլհելմ Ա. պարզ Սպարտացի մ'էր իր որդւոյն աչքին եւ Թրէապէրիկ Բ. Աթենացի մը իր հօր աչքին։ այսինքն հայրը չէր սիրեր քնաւ մտաւոր մշակութիւն, գեղարուեստ, ու գեղեցկութիւն, այլ միայն բիրտ կեանքի գործնական պահանջքները, զինուորութիւն, հարստութիւն եւ ատոնց օժանդակ ու հայթայթիչ եղող բաները։ իսկ որդին բոլոր ատոնց հետ մէկտեղ կ'սիրէր նաեւ ամէն ինչ որ մտաւորական հաճոյք կ'պատճէ, ղորջութիւն, քաղաքակրթութիւն, հաճոյասիրութիւն, գրականութիւն, և մանաւանդ սէր, համակրութիւն ունէր ֆրանսական լեզուի ու մտքի ծէր։ գաղու գրական ու փիլիսոփայական չարժման ու արտադրութեանց վրայ։ Հետեւապէս երբ մանուկն մեզապարտ ազատելով՝ կրցաւ ապրիլ մինչեւ իր հօր մահը եւ յաջորդել անոր 1740ին՝ 28 տարեկան կորովի հասակին մէջ, հաւասարապէս փայլեցուց իր վրայ իր 46 ամեայ երկար թագաւորութեան մէջոցին՝ Ապարատական քաղաքականութիւն, Աթենական նրբամտութիւն, Գերմանական գործնականութիւն եւ Յունական նորասիրութիւն ու գեղարուեստական կիրքի ճաշակ։ Սակայն համար Թրէապէրիկ Բ. իր գործու ամէնէն մեծ մարդն էր թէ ռազմագիտական, թէ դիւանագիտական, և թէ վարչական տեսակէտով։ Իր անձնական զգայմանց մէջ ատեն կ'գանէր գրականութեամբ ալ պարապելու, վատնելու կամ կորուսած ճակատագրի մը յաղթող կամ նահատդ օրը բանաստեղծութիւններ կ'գրէր։ եւ նոյն ատենի բոլոր երեւելի գրագէտներուն և փիլիսոփաներուն հետ թղթակցութիւններ ունէր, մանաւանդ Վոլթէրի, և Ֆրանսացի Հանրագիտականներու հետ, որոնք ընդհանրապէս քրէն համակիր կին եւ իր անձին վրայ մտաւոր մշակի մը ու փիլիսոփայ մարդի մը յաղթանակը տեսնել կ'կարծէին, ու կ'ծափահարէին անոր յաղթութիւններուն եւ յաղթութիւններ։

Այսպիսի անդիմադրելի տաղանդով կաւ ու կալի աերութեան մը գլուխն անցնելով Բրուսիոյ թագաւորութեան այս երկրորդ վերապատը, Եւրոպական նոյն ատենի բոլոր տէրութեանց համար միանգամայն վտանգ էր, զի պարզապէս մեծնալ կ'ուզէր, ինչ որ սահմանակից պետութեանց երկիրներէն տեղ յափըշտակելով միայն կարելի էր։ Ուստի առաջին անգամ Աւստրիային ակսաւ, որոյ վերահսկութիւնը Գերմանիոյ կայսր կ'կոչուէին եւ որուն յաջորդութեան խնդիրը բացուած էր։ Վասն զի Կարոլոս Զ. կայսրն առանց արու զաւակի 1740ին մնաց ըլլալով՝ աղջիկ յաջորդ մը միայն թողած էր, Մարիամ—Թերեզա անուն էր, որ իրեն ժառանգ անուանած էր, մինչ Հապսպուրկեան կայսերական աղգատոհմին մէջ կին թագաւոր տեսնուած չէր քնաւ։ Ուստի բազմաթիւ թեկնածուներ կ'ջանային կայսրութիւնը ձեռք ձգել։ Սահմանակից տէրութիւններէն մանաւ ալ առիթէն օգուտ քաղելով կ'ուզէին Աւստրիոյ կայսերական տունը փոխել եւ անոր երկիրները բաժնել։ Ասոնց գլխաւորն էր նախ նոյն ինքն Բրուսիա, յետոյ Ֆրանսա, Սպանիա, Սաքսոնիա, եւ Շուէտ։ Որոնք երբեմն առանձին կ'գործէին, երբեմն դաշնակցաբար։ Ա.րէնէն առաջ Ֆրէտերիկ Բ. գործի սկսելով, առանց ո՛եւ է պատճառի խոյացաւ Աւստրական գաւառի մը, Սիլեզիոյ վրայ եւ գրաւեց զայն, յետոյ իր Վիեննայի դեսպանին բերնով հասկցուց Մարիամ—Թերեզա կայսրուհիին որ եթէ իրր կատարեալ իրաւունքն պատգաւորներն այնքան զգաստացան եւ գրգռուեցան որ եղեկարանացածի պէս իրրեւ մէկ մարդ թուրէրին բարձրացնելով գոչեցին. «Մեռնինք Մարիամ-Թերեզա մեր Թագաւորին համար»։ Եւ իրօք Հունգարական հպատակներն ամենէն աւելի երախտագէտ ու հաւատարիմ գտնուեցան այս պարագային մէջ Հապսպուրկեան տան, մինչ անկէ չատ անգամ նեղութիւն եւ հալածանք միայն կրած էին։ Հետեւապէս Հունգարացի քաջերու ահագին բազմութիւն մը անմիջապէս բոլոր Պաւերիոյ մարախի պէս ծաղկեց, գերելով գերծելով, այրելով ու սրիկելով զայն, վասն զի կայսրութեան գլխաւոր թիկնաձուն Պաւերիոյ կայսրընտիրն էր, որ մինչեւ անգամ ինքզինքը կարգուց է։ անուններով կայսր պսակել տուած էր Յրանքֆուրթի մէջ։

Բայց Մարիամ—Թերեզա կամ Աւստրիա չէր կրնար ազատել անով Ֆրէտերիկ Բ. ի եւ միւս թշնամիներու ձեռքէն, եթէ Անգլիա ի հեճուկս Գաղղիոյ իրեն կողմը չբռնէր։ Ըստ որում Անգլիա ազէկ գիտէր որ եթէ Աւստրիա կործանէր, ամէնէն աւելի օգտուողը Գաղղիա պիտի ըլլար։ (*)

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ

ՍԿԵՉՏԻԿ ՄԸ ՔՐՈՆԻԿ

ԻՆԶՈՒ Կ'ՍՊԻՆԳԻ

Բ.

ԲՈՒՐՍԱ, 17 Յունուար

Կարծեմ թէ ուսկու և խմիլու ճաշակը զարգացնող Արեւելքը նուազ խելացի չէ քան գիտութիւն և արուեստ զարգացնող Արեւմուտքը։ Եւ երկուքէն միոյն եթէ նախապատուութիւն տալ հարկ է, ես առաջինն կուտամ նախապատուութիւնը։ Չեմ ըմբռներ թէ ինչո՛ւ համար աւելի խելացի պէտք է ճանչնալ չատ աշխատող, չատ արտադրող և քիչ վայելող ժողովուրդները, քան թէ քիչ արտադրող, քիչ աշխատող և սակայն չատ վայելող ժողովուրդները։ Ինչ է մարդոց մտաւոր ու մարմնաւոր բոլոր աշխատանաց նպատակը, ինչո՞ւ կ'ուսանինք, կ'ուսումնասիրենք և կ'ջանանք յառաջդիմել, չէ՞ որ կեանքն հեչացնելու, աւելի հանգիստ ու երջանիկ ապրելու համար։ Ուրեմն, եթէ հասկցուի որ ուսում, գիտութիւն, յառաջդիմութիւն չեն ծառայեր այդ վախճանին՝ պէտք է կրկին չանալ զարգանալ և յառաջդիմել։ Ասոնց հերիանգութեան նպատակի իմն իմաստ կայ յառաջդիմելու չանքին մէջ։ ո՞վ գիտնալով թէ իր բոլոր սովրելիքներն և ուսումնասիրելիքները, իր գիտութիւն ու հեղինակութիւններն ոեւէ օգուտ մը պիտի չտնենան ո'չ իրեն և ո'չ ալոց, պիտի չանար կրկին աշխատիլ ատոնց համար։ չէ՞ որ այն յոյսը թէ բոլոր ատենք պիտի նպատակեն թէ իրեն և թէ այլոց բարեդին և երջանկութեան՝ կ'երթայ գնա աշխատիլ այդ բաներուն համար։ Պիտի առարկուի թէ Բնութեան օրէնքն է որ կ'մղէ մարդ յառաջդիմելու և թէ վարդս տարեպտղ է յառաջդիմելու, ի՛նչ որ ալ ըլլայ արդիւնքը։ Ներաի լինճ տարբերիլ այս կարծիքէն։ Բայ իս, պէտք է որ կ'մղէ մարդ յառաջդիմութեան և ոչ թէ Բնութեան օրէնքը։ Նախ որ Բնութեան մէջ յառաջդիմութիւն չկայ, փոփոխութիւն կայ միայն, և փոփոխութիւնը յառաջդիմութիւն ըսել չէ։ Եթէ յառաջդիմութիւնը բնական օրէնք մ'է, ինչո՞ւ համար ամէն ժողովուրդ չյառաջդիմէր, պարզ չէ՞ որ ամէն ժողովուրդ կ'յառաջդիմէ կամ չի յառաջդիմեր ըստ պահանջմանց իր պիտոյից։ Արդ, եթէ պէտքն է որ կը ծնի յառաջդիմութիւնը, պէ՞տք է յառաջդիմել երբ պէտք մը չկայ, կամ թէ երբ յառաջդիմութենէն օգուտ մը չկայ։ Չեմ ըսեր թէ պէտք չէ բնաւ յառաջդիմել, այլ թէ՝ չենք յառաջդիմեր, չենք ապրիր բան մը վրկ սորված ըլլալու համար, այլ օգուտ մը կ'ակնկալենք անկէ։ Դիպուած թէ ի'ուզեմ ինքզինքս ծալը նետել սորվելու համար թէ ի՞նչպես կ'խղդուի մարդ, խենդ չէ՞ք կոչեր զիս, քանի որ ա՛լ պիտի չսորվիմ այնուհետեւ։ Արդ, ի՞նչ է օգուտը զոր կ'ակնկալէ մարդ իր բոլոր ըրած և ընելիք յառաջդիմութենէն, եթէ ոչ՝ կանոքը վաւագոյս վայելելու։ Բայց բարեսիրտները կ'ըսեն թէ երջանկութիւնը չէ կենաց բարձրագոյն նպատակը, այլ բարիք ընել և կատարելութեան հասնիլը։ Կ'ընդունիմ թէ պէտք է կատարեալ ըլլալ, բայց ինչո՞ւ համար կատարեալ ըլլալու է մարդս, չէ՞ որ կրկին նոյն նպատակին, երջանկութեան հասնելու համար, և միթէ կրօնքն աւելի՞ բարձր բան մը կոյց տուած է քան երջանկութիւնը կամ երանութիւնը։ Եւ յետոյ, որո՞ւ կ'ընենք բարիք,—թշուառներուն։ Եթէ թշուառները գոյութիւն չունենային երկրի վրայ, ապրելու իրաւունք պիտի չունենայինք այն ատեն, և ի՞նչ կ'ընենք բարիք ընելով, չէ՞ որ հաց, հագուստ, ապրուստ եւ կամ դրամ կուտանք։ Ինչո՞ւ համար ընել այս բաները՝ եթէ մարմնաւոր վայելքը չէ կեանքի նպատակը, հապա կատարութիւն չըլլար այն ատեն բարիք ընելը։

Ընդունելով թէ երջանկութիւնն է միակ նպատակը կեանքի, կ'տեսնի թէ մարդկային ամէն գործառնութիւն այս տեսակէտէն պէտք է քննիլ, ամէն չանքի ու ճիգի պէտք է այս հարցումն ուղղել,—«ի՞նչ նպատակ կայ ատոր մէջ մարդկային երջանկութեան»։ Այս տեսակէտէն աւելի գնահատելով Արեւմուտքը, կ'ըսեմ թէ աւելի խելացի չէ որքան Արեւելքը, որովհետեւ աւելի երջանիկ չեն արեւմտեան ժողովուրդք, բոլոր այս յառաջդիմութիւնով հանդերձ աւելի լաւ չեն ապրիր, աւելի երկար և առողջ չեն ապրիր, աւելի նուազ չեն աչխատիր ու տառապիր, աւելի հոգեկան անդորրութիւն չեն վայելեր։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը նուազ թուներ աբէբէներ հնարէին և քիչ մ'աւելի հանգամ կերակուրներ պատրաստել սովրէին ախորժակ բանալու համար։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը քիչ հիւանդանոցներ կառուցանէին և քիչ մը մազքար խմելու ջուր ճարէին։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը քիչ մ'քեհեայ, կառք ու չոգեկառք ունենայինք և քիչ մը նուազ ոտքեր կորսէին, քիչ մը նուազ անթացուպերով օժտէին զմարդիկ։ Որքան խելացի է Արեւմուտքն արուեստի, գիտութեան ու գրականութեան մէջ, այնքան անխելք է ուրիշ բաներ՝ մանաւանդ աւելի կենսական պէտքերու մէջ։ եթէ մարդ կ'ապրի ուսեալ համար, չարժեր այս աչխատանքը, այսքան յառաջդիմութիւն անճառելի քանակութեամբ մը, եթէ մարդ կ'ապրի ուսեալ համար, չարժեր այս աչխատանքը, այսքան յառաջդիմութիւն անճառելի քանակութեամբ մը, եթէ մարդ կ'ուսանի ապրելու համար, այսպիսի ուսումնասիրութիւնք և խմիլիքներ մարդուն ատմոսֆեր ու խմիլիքներ մարդուն ատմոսֆեր ու ամենայն զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

Մինչ մեր մասին կատարելապէս վստահ ենք, փորձառութեամբ գիտենք որ վերոյիշեալ դրութիւններն ի կիր առնելով կարելի է, թէ՛ չքաւոր տղայոց դասագրքերն և դպրոցական պիտոյքն և նոյն իսկ հագուստ վերաբերեալ փոքրիկ պէտքերն ձրիաբար հոգալ, թէ՛ կէսօրուան հանապազ մը հայթայթել անոնց, առանց անարդի դիմումներ ընելու աչխ պատգաւորներուն, պայմանաւ որ անտեսագիտութեան օրէնքներն յարգուին, և գործը վստահելի ձեռքերու յանձնուած լինի։ Ուստի այս օգտաչատ սովորութիւնք ոչ թէ միայն Բեռլայի վարժարաններուն համար յանձնարարելի են, այլ փոփոխելի է հասատատած և ընդհանրացած սոնակ գանոնք բոլոր ազգ. վարժարաններու մէջ առ հասարակ։ Հաւանական է որ գտնուին ազգ. վարժարաններ, ուր ծախսուին դասագրքեր և դպրոցական պիտոյք. բայց որո՞ւ հաշուոյն, որո՞ց չահուն, այն տեսակ գործոզութիւնք որք խանութպաններու և հեղինակաց անակ, ու դպրոցական պաչտօնեից միջև, ի նպաստ իրենց, չահագործման նպատակին միայն կ'առաջնորդուին, պէտք է իսպառ արգիլուին։ իսկ ուսմանց ծրագիրներուն անհասկնամ... ութիւնները քննադատող ձեռնհասնութիւնը կ'թողունք, ի վեր հանելու համար թէ ինչպիսի հայթայթումը, առանց ծանրութեան պատճառելու որ և է պ՛ործոչի. և չենք գումարով մը, չատ մը խեղճ ծնողաց մատանջութիւնը մի քիչ թեթեւցնելու դոնութակութեան ի տես, չենք երեւակայեր քիչ չատ ունեւոր ծնողք մը, որ չարաթը տասը քսան փարայի աննչան զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

Մենք մեր մասին կատարելապէս վստահ ենք, փորձառութեամբ գիտենք որ վերոյիշեալ դրութիւններն ի կիր առնելով կարելի է, թէ՛ չքաւոր տղայոց դասագրքերն և դպրոցական պիտոյքն և նոյն իսկ հագուստ վերաբերեալ փոքրիկ պէտքերն ձրիաբար հոգալ, թէ՛ կէսօրուան հանապազ մը հայթայթել անոնց, առանց անարդի դիմումներ ընելու աչխ պատգաւորներուն, պայմանաւ որ անտեսագիտութեան օրէնքներն յարգուին, և գործը վստահելի ձեռքերու յանձնուած լինի։ Ուստի այս օգտաչատ սովորութիւնք ոչ թէ միայն Բեռլայի վարժարաններուն համար յանձնարարելի են, այլ փոփոխելի է հասատատած և ընդհանրացած սոնակ գանոնք բոլոր ազգ. վարժարաններու մէջ առ հասարակ։ Հաւանական է որ գտնուին ազգ. վարժարաններ, ուր ծախսուին դասագրքեր և դպրոցական պիտոյք. բայց որո՞ւ հաշուոյն, որո՞ց չահուն, այն տեսակ գործոզութիւնք որք խանութպաններու և հեղինակաց անակ, ու դպրոցական պաչտօնեից միջև, ի նպաստ իրենց, չահագործման նպատակին միայն կ'առաջնորդուին, պէտք է իսպառ արգիլուին։ իսկ ուսմանց ծրագիրներուն անհասկնամ... ութիւնները քննադատող ձեռնհասնութիւնը կ'թողունք, ի վեր հանելու համար թէ ինչպիսի հայթայթումը, առանց ծանրութեան պատճառելու որ և է պ՛ործոչի. և չենք գումարով մը, չատ մը խեղճ ծնողաց մատանջութիւնը մի քիչ թեթեւցնելու դոնութակութեան ի տես, չենք երեւակայեր քիչ չատ ունեւոր ծնողք մը, որ չարաթը տասը քսան փարայի աննչան զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

Մենք մեր մասին կատարելապէս վստահ ենք, փորձառութեամբ գիտենք որ վերոյիշեալ դրութիւններն ի կիր առնելով կարելի է, թէ՛ չքաւոր տղայոց դասագրքերն և դպրոցական պիտոյքն և նոյն իսկ հագուստ վերաբերեալ փոքրիկ պէտքերն ձրիաբար հոգալ, թէ՛ կէսօրուան հանապազ մը հայթայթել անոնց, առանց անարդի դիմումներ ընելու աչխ պատգաւորներուն, պայմանաւ որ անտեսագիտութեան օրէնքներն յարգուին, և գործը վստահելի ձեռքերու յանձնուած լինի։ Ուստի այս օգտաչատ սովորութիւնք ոչ թէ միայն Բեռլայի վարժարաններուն համար յանձնարարելի են, այլ փոփոխելի է հասատատած և ընդհանրացած սոնակ գանոնք բոլոր ազգ. վարժարաններու մէջ առ հասարակ։ Հաւանական է որ գտնուին ազգ. վարժարաններ, ուր ծախսուին դասագրքեր և դպրոցական պիտոյք. բայց որո՞ւ հաշուոյն, որո՞ց չահուն, այն տեսակ գործոզութիւնք որք խանութպաններու և հեղինակաց անակ, ու դպրոցական պաչտօնեից միջև, ի նպաստ իրենց, չահագործման նպատակին միայն կ'առաջնորդուին, պէտք է իսպառ արգիլուին։ իսկ ուսմանց ծրագիրներուն անհասկնամ... ութիւնները քննադատող ձեռնհասնութիւնը կ'թողունք, ի վեր հանելու համար թէ ինչպիսի հայթայթումը, առանց ծանրութեան պատճառելու որ և է պ՛ործոչի. և չենք գումարով մը, չատ մը խեղճ ծնողաց մատանջութիւնը մի քիչ թեթեւցնելու դոնութակութեան ի տես, չենք երեւակայեր քիչ չատ ունեւոր ծնողք մը, որ չարաթը տասը քսան փարայի աննչան զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

(*)—Մնացեալը՝ վաղը։

ՍՈՒԶԳ. ԳՈՐԾԵՐ

ԲԵՒԱՅԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Շար. Ո՞ր թիւն և Վրկ.)

Մեր իմացածին նայելով, այդ օտար վարժարանաց մէջ չաթաթական սաղը փարա կ'առնուն ունեւոր ուսանողներէն և գոյացած հասոյթով կէս օրուան ճաշ կ'պատրաստուին վարժարանի մէջ, աղքատ ուսանողներու համար, նոյն իսկ պահելով յատուկ խոհարար մը. ան ալ ամէն մէկ ուսանողի ամսական մը կ'տայ։ Ասկէ կ'երեւի թէ ամէն ուսանող չէ որ կ'ստանայ այդ բաներուն համար։ Պիտի առարկուի թէ Բնութեան օրէնքն է որ կ'մղէ մարդ յառաջդիմելու և թէ վարդս տարեպտղ է յառաջդիմելու, ի՛նչ որ ալ ըլլայ արդիւնքը։ Ներաի լինճ տարբերիլ այս կարծիքէն։ Բայ իս, պէտք է որ կ'մղէ մարդ յառաջդիմութեան և ոչ թէ Բնութեան օրէնքը։ Նախ որ Բնութեան մէջ յառաջդիմութիւն չկայ, փոփոխութիւն կայ միայն, և փոփոխութիւնը յառաջդիմութիւն ըսել չէ։ Եթէ յառաջդիմութիւնը բնական օրէնք մ'է, ինչո՞ւ համար ամէն ժողովուրդ չյառաջդիմէր, պարզ չէ՞ որ ամէն ժողովուրդ կ'յառաջդիմէ կամ չի յառաջդիմեր ըստ պահանջմանց իր պիտոյից։ Արդ, եթէ պէտքն է որ կը ծնի յառաջդիմութիւնը, պէ՞տք է յառաջդիմել երբ պէտք մը չկայ, կամ թէ երբ յառաջդիմութենէն օգուտ մը չկայ։ Չեմ ըսեր թէ պէտք չէ բնաւ յառաջդիմել, այլ թէ՝ չենք յառաջդիմեր, չենք ապրիր բան մը վրկ սորված ըլլալու համար, այլ օգուտ մը կ'ակնկալենք անկէ։ Դիպուած թէ ի'ուզեմ ինքզինքս ծալը նետել սորվելու համար թէ ի՞նչպես կ'խղդուի մարդ, խենդ չէ՞ք կոչեր զիս, քանի որ ա՛լ պիտի չսորվիմ այնուհետեւ։ Արդ, ի՞նչ է օգուտը զոր կ'ակնկալէ մարդ իր բոլոր ըրած և ընելիք յառաջդիմութենէն, եթէ ոչ՝ կանոքը վաւագոյս վայելելու։ Բայց բարեսիրտները կ'ըսեն թէ երջանկութիւնը չէ կենաց բարձրագոյն նպատակը, այլ բարիք ընել և կատարելութեան հասնիլը։ Կ'ընդունիմ թէ պէտք է կատարեալ ըլլալ, բայց ինչո՞ւ համար կատարեալ ըլլալու է մարդս, չէ՞ որ կրկին նոյն նպատակին, երջանկութեան հասնելու համար, և միթէ կրօնքն աւելի՞ բարձր բան մը կոյց տուած է քան երջանկութիւնը կամ երանութիւնը։ Եւ յետոյ, որո՞ւ կ'ընենք բարիք,—թշուառներուն։ Եթէ թշուառները գոյութիւն չունենային երկրի վրայ, ապրելու իրաւունք պիտի չունենայինք այն ատեն, և ի՞նչ կ'ընենք բարիք ընելով, չէ՞ որ հաց, հագուստ, ապրուստ եւ կամ դրամ կուտանք։ Ինչո՞ւ համար ընել այս բաները՝ եթէ մարմնաւոր վայելքը չէ կեանքի նպատակը, հապա կատարութիւն չըլլար այն ատեն բարիք ընելը։

Ընդունելով թէ երջանկութիւնն է միակ նպատակը կեանքի, կ'տեսնի թէ մարդկային ամէն գործառնութիւն այս տեսակէտէն պէտք է քննիլ, ամէն չանքի ու ճիգի պէտք է այս հարցումն ուղղիլ,—«ի՞նչ նպատակ կայ ատոր մէջ մարդկային երջանկութեան»։ Այս տեսակէտէն աւելի գնահատելով Արեւմուտքը, կ'ըսեմ թէ աւելի խելացի չէ որքան Արեւելքը, որովհետեւ աւելի երջանիկ չեն արեւմտեան ժողովուրդք, բոլոր այս յառաջդիմութենով հանդերձ աւելի լաւ չեն ապրիր, աւելի երկար և առողջ չեն ապրիր, աւելի նուազ չեն աչխատիր ու տառապիր, աւելի հոգեկան անդորրութիւն չեն վայելեր։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը նուազ թուներ աբէբէներ հնարէին և քիչ մը աւելի մ'աղէկ հագուստներ պատրաստել սովրէին ախորժակ բանալու համար։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը քիչ հիւանդանոցներ կառուցանէին և քիչ մը մազքար խմելու ջուր ճարէին։ Լաւագոյն էր որ քիչ մը քիչ մ'քեհեայ, կառք ու չոգեկառք ունենայինք և քիչ մը նուազ ոտքեր կորսէին, քիչ մը նուազ անթացուպերով օժտէին զմարդիկ։ Որքան խելացի է Արեւմուտքն արուեստի, գիտութեան ու գրականութեան մէջ, այնքան անխելք է ուրիշ բաներ՝ մանաւանդ աւելի կենսական պէտքերու մէջ։ եթէ մարդ կ'ապրի ուսեալ համար, չարժեր այս աչխատանքը, այսքան յառաջդիմութիւն անճառելի քանակութեամբ մը, եթէ մարդ կ'ուսանի ապրելու համար, այսպիսի ուսումնասիրութիւնք և խմիլիքներ մարդուն ատմոսֆեր ու խմիլիքներ մարդուն ատմոսֆեր ու ամենայն զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

Մենք մեր մասին կատարելապէս վստահ ենք, փորձառութեամբ գիտենք որ վերոյիշեալ դրութիւններն ի կիր առնելով կարելի է, թէ՛ չքաւոր տղայոց դասագրքերն և դպրոցական պիտոյքն և նոյն իսկ հագուստ վերաբերեալ փոքրիկ պէտքերն ձրիաբար հոգալ, թէ՛ կէսօրուան հանապազ մը հայթայթել անոնց, առանց անարդի դիմումներ ընելու աչխ պատգաւորներուն, պայմանաւ որ անտեսագիտութեան օրէնքներն յարգուին, և գործը վստահելի ձեռքերու յանձնուած լինի։ Ուստի այս օգտաչատ սովորութիւնք ոչ թէ միայն Բեռլայի վարժարաններուն համար յանձնարարելի են, այլ փոփոխելի է հասատատած և ընդհանրացած սոնակ գանոնք բոլոր ազգ. վարժարաններու մէջ առ հասարակ։ Հաւանական է որ գտնուին ազգ. վարժարաններ, ուր ծախսուին դասագրքեր և դպրոցական պիտոյք. բայց որո՞ւ հաշուոյն, որո՞ց չահուն, այն տեսակ գործոզութիւնք որք խանութպաններու և հեղինակաց անակ, ու դպրոցական պաչտօնեից միջև, ի նպաստ իրենց, չահագործման նպատակին միայն կ'առաջնորդուին, պէտք է իսպառ արգիլուին։ իսկ ուսմանց ծրագիրներուն անհասկնամ... ութիւնները քննադատող ձեռնհասնութիւնը կ'թողունք, ի վեր հանելու համար թէ ինչպիսի հայթայթումը, առանց ծանրութեան պատճառելու որ և է պ՛ործոչի. և չենք գումարով մը, չատ մը խեղճ ծնողաց մատանջութիւնը մի քիչ թեթեւցնելու դոնութակութեան ի տես, չենք երեւակայեր քիչ չատ ունեւոր ծնողք մը, որ չարաթը տասը քսան փարայի աննչան զոհողութիւն մը ատանձնելու համար մարքին անդին վարանիլ։

(*)—Բայց կալուածի չեն հաւնիր։ Մինչեւ ցարդ քանի՛ կալուած որ առաջարկուեր է, մէյ մէկ պատճառով անընդունելի դառաւեր է։ Ծ. Խ.

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԲԺԻՇՆԵՐՆ Ի ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինացի բժիշկն արշալոյսին կ'արթննայ։ ժամ 10ին հիւանդ կ'ընդունի և անկէ վերջը պատգարակով իր հիւանդներն այցելելու կ'երթայ։ Չինուհւոները թոռանչան չունին, և իրարու ալ կ'նմանին։ հետեւաբար հիւանդն իր տան վրայ տախտակ մը կ'կախէ բժիշկին անունով։ Բժիշկը մեծ յարգանաք կ'ընդունուի, նախ թէյ և ծխախոտ կը հրամցնեն, և վերջէն կ'հրաւիրեն որ հիւանդին երակները դնէ։ Եթէ հիւանդն երիկ մարդ է բժիշկը գիմացը կ'նստի, եթէ կին է պանդուխտ փեսի մը կ'դնեն առջեւը զոր կ'վերցնեն երբ հարկ ըլլայ լեզուն քննել։ Հիւանդին ալ ձեռքը գիրքի մը վրայ կ'գետեղեն

(*)—Բայց կալուածի չեն հաւնիր։ Մինչեւ ցարդ քանի՛ կալուած որ առաջարկուեր է, մէյ մէկ պատճառով անընդունելի դառաւեր է։ Ծ. Խ.

և բժիշկն երեք մատերը բազկերակին վրայ դնելով մէն մի մատով կ'զննէ, վերջէն երեք մատերով բազկերակը կը սեղմէ և առանց ժամացոյցի բազկերակին բազխումները կ'համրէ։ Անկէ վերջն հետանդը միւս ձեռքը կ'երկնցնէ և միեւնոյն գործողութիւնը կ'սկսի։ Բժիշկն այն ատեն հարցումներ կ'ուղղէ. վրձին մը և մելան կ'բերեն, դեղագիրը կ'գրէ և ուղղակի դեղագործին կ'յանձնուի։ Դեղերը բոյսերէ և արմատներէ կ'բաղկանան։ Եթէ հիւանդը մանուկ մը կամ հարուստ մէկն է, բժիշկը գրաւոր հրամայ հիւանդութեան անունը և բժշկութեան ձեւը, և կ'սաստայ 7—8 ֆր.։

Այդեղէնը կարմիր թուղթի մէջ փաթթուած կ'յանձնուի, որ «անվնաս» ընծայական կ'կոչուի, և այս այդեղէնն պարզ չէ, 100 ֆր.էն մինչև 2½ ֆր.է, հիւանդին կացութեան համեմատ։ Պատգարակը բերողները զատ կը վճարուին։ Բժիշկն երկրորդ անգամ այցելելու համար պէտք է երեան առնուին։ Եթէ հիւանդը չուտով չբժշկուի երկրորդ մը կ'կանչուի, երրորդ մը, վերջէն չորրորդ մը և վերջապէս ծնողքը կամ աղգականները բժիշկէն ձանձրացած՝ այն հիւանդութիւնը բժշկելու համաբ ունեցող կուռքի մը կը դիմեն։ Ուղղը կրնայ բժշկութիւնն ընել, վկայագիր, քննութեան պէտք չկայ, և կարելի է ասոր համար է որ այս արհեստն ալ ամէնէն անարգ արհեստը նկատուած է։

Վիրաբոյժ քնաւ չկայ, քանի մը հիւանդութեանց մէջ խառն կ'գործածեն։ Հիւանդութիւններն երեքի կ'բաժնուին, հովի հիւանդութիւն, տոթի հիւանդութիւն և տաք հիւանդութիւն։ Հիւանդը կ'քաւականայ միայն խնդրելով թէ այս երեքէն ո՛ր տեսակին կ'պատկանի իր հիւանդութիւնը։ Հիւանդը միայն բժիշկին բազկերակը դնելու կերպին կարեւորութիւն կուտայ։ Գ. Ի.

ՎԻՔՏՈՐԻԱ

ԹԱԳՈՒՀԻՈՅՆ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

ՄնացեալԳ. իրիկուան ժամ 6.30ին (ըստ Արեւելեայց գիչերուան ժամ 2ին) Վհ. Թագուհին աւանդեց իր հոգին։ Կալէօսի իչխանն ալ անմիջապէս հետեւեալ պաչտօնագրով մահը գուժեց առ Լորտ Քաղաքապետն.—

«Օսպօրն, Գչ. ժամ 6.45

«Կալէօսի իչխանն առ Լորտ Քա-
«ղաքապետն։

«Սիրեցեալ մայրս, Թագուհին,
«ճիչտ այս պահուս հանգչաւ, իր զա-
«ւակներէն և թոռներէն չրկպատա-
«ռած։ «ԱԼՖԻՐԴ ԷՏՈՒԱՐԴ»

Ինչ մը վերջ իսկոյն հասաւ բժշկական վիրկին տեղեկագիրը.—

«Օսպօրն, Ծնվ. 22, ժամ 6.45

«Վհ. Թագ

ԺԱՂՈՎՈՅՆԵՐ

ԱՐԱՐՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկական ՍՍՀ արդյունաբերական արտադրության համամիության համար հրատարակվում է հետևյալ ամսագիրը՝

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ»

Ամսագրում լուսաբանվում են Հայկական ՍՍՀ արդյունաբերության զարգացման հարցերը, տպագրվում են հոդվածներ արդյունաբերության տարբեր ճյուղերի, ինչպես նաև տնտեսական ու կուլտուրական շինարարության վերաբերյալ։

Ամսագրի մեջ տեղ են գտնում նաև գրականության, արվեստի, գիտության, տեխնիկայի, ինչպես նաև հասարակական կյանքի հարցերին վերաբերող հոդվածներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ի ՔԱՂԱՔԱՑԻՍ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿԱՑԻՍ ՀԱՅՈՑ

Ի ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ՅԱՅՆ ԳՈՎՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՍՏԱՅԻ ԳԱԶԵԹԱ — Ք.

=Ուրեմն ինչպէս կ՚ըլլայ որ ես ձեզ կը տեսնեմ հոս, ու ոչ թէ Ամերիկա։

—Ոչ դուք։

=Ան, ինչո՞ւ։

—Որովհետեւ ես ալ ձեզ կը տեսնեմ հոս, ու ոչ թէ Ամերիկա։

Ցուցադրութիւնը տեւեց երկու ժամ, որուն ընթացքին Ֆիլիպ ամէն կերպով ջանաց ինքզինքը համոզել, թէ ինք կը գտնուի Ամերիկա, եւ ոչ թէ Հայաստան։ Ան